

מיזם משותף לבינוי קהילות של אזרחים ותיקים

קרן שחף ומשרד רווחה והביטחון החברתי

רקע

בשנים האחרונות מתחדדת ההבנה כי קהילה וקהילתיות הינם מפתח להתמודדות עם אתגרי המאה ה-21. הזדקנות האוכלוסייה, בדידות, ניכור, קיטוב חברתי, התמודדות עם משבר האקלים, אי שוויון ופערים חולכים וגדלים, כל אילו מהווים אתגרים שהחברה האנושית בכלל ובישראל בפרט יתמודדו איתם ביתר שאת בשנים הקרובות.

מבין האתגרים הרבים ניצב אתגר הזדקנות האוכלוסייה. גיל הזקנה טומן בחובו אתגרים רבים בפני עצמו, כגון: פרישה ממעגל העבודה והמעגל החברתי הנלווה לו, אובדנים, התאלמנות, ירידה בתפקוד שמונעת יציאה מהבית, משבר המתמשך בשל נגיף הקורונה וכדומה. ממחקרים ונתונים שונים ניתן ללמוד כי 10% מהאזרחים הוותיקים הינם דלי רשתות תמיכה (מנהל אזרחים ותיקים, 2020), 9.5% מדווחים כי אין להם על מי לסמוך בשעת משבר (השנתון הסטטיסטי לאזרחים ותיקים, 2020) ו-30% מדווחים על בדידות במידה רבה עד מידה מסוימת (השנתון הסטטיסטי לאזרחים ותיקים, 2020). בניית קהילות, יצירת חוסן קהילתי וגישה קהילתית הינם אבן יסוד להתמודדות עם אתגרים אלו.

קהילות הינן בעלות חשיבות רבה ומשמעויות עמוקות לחיים ולזהות האנושית (סדן, 209). הן מספקות תמיכה (Warren, 1978), מצמצמות את תחושת הבדידות (מכטר ומכטר, 2015), תורמות לחוסן ולרווחה של החברים בהן ומהוות סוכן שינוי חשוב במצבי מצוקה או מקרי חירום ואסון (Chaskin, 2008). אישוש לטענות אלו ניתן למצוא במחקר שנעשה במהלך הגל הראשון של הקורונה ומצא שלמעלה מ-25% מהאזרחים הוותיקים שנשאלו העידו שהקהילה היא אחד משלושת גורמי הסיוע העיקריים עבורם (אשל ו-ERI, 2020). מחקר אחר מצא שהעדר אינטגרציה חברתית בקהילה ומספר קטן יותר של קשרים חברתיים מגבירים את הסיכון להידרדרות קוגניטיבית (Zunzunegui et al., 2003).

בתקופה האחרונה אנו עדים למגמה גוברת של יוזמות עצמאיות בקרב אזרחים ותיקים המעוניינים לייצר עבור עצמם חיי קהילה המהווה עבורם מסגרת חברתית ותומכת. בין המודלים המוכרים ניתן למצוא התארגנויות דיור קהילתיות של אזרחים ותיקים הבוחרים לגור בסמיכות בבניין מגורים או בשכונות על מנת לבסס חיי קהילה. בנוסף קיימת תופעה של בינוי וביסוס קהילות אזרחים ותיקים מקומיות גם בקרב מי שכבר מתגוררים בסמיכות באזור גיאוגרפי מוגדר ובוחרים לחזק את תחושת הקהילתיות עבור עצמם ואחרים.

מתוך מגמות התפתחות חיוביות אלו של קהילות אזרחים ותיקים ברמה המקומית, רואים מינהל אזרחים ותיקים במשרד הרווחה והביטחון החברתי, וקרן שחף את הצורך בפיתוח מענה חדשני זה

כחלק מרצף המעניים בקהילה עבור האזרחים הוותיקים, תוך תמיכה למידה ופיתוח מתוך הנעשה, ולשם הטמעה של מדיניות משרדית בנושא.

מטרות המיזם:

1. פיתוח מעניים חדשניים התואמים לצרכים משתנים של כלל האזרחים הוותיקים בקהילה.
2. התמודדות עם סוגיית הבדידות, חיזוק תחושת השייכות והמשמעות של אזרחים ותיקים, בתוך כך דחיקת התלות במערכות השונות ושיפור שיעורי ההזדקנות המיטיבה.
3. העמקת ההשתתפות החברתית, ההשפעה והמעורבות האזרחית של אזרחים ותיקים בקהילה.
4. פיתוח מודלים מגוונים וחדשים לקהילות אזרחים ותיקים בישראל ושיפור רצף מעניים עבור האזרח הוותיק בקהילה, תוך ראייה לטווח ארוך והתאמת הצרכים המשתנים של האזרח הוותיק לאורך השנים.
5. חילוץ ידע וכתובת התורה המקצועית והנגשתה ככלי לבינוי קהילות אזרחים ותיקים במודלים משתנים.

ההתקשרות במיזם תהייה לטובה:

1. פיתוח קהילות עצמאיות של אזרחים ותיקים במודלים מגוונים.
2. פיתוח ארגוני יזמי קהילות אשר יהוו מנועי צמיחה ויובילו את הפצת המודל בחברה הישראלית.
3. פיתוח וחקר מודלים שונים של קהילות אזרחים ותיקים כגון: קהילות מגורים של אזרחים ותיקים, קהילות גיאוגרפיות מקומיות, קהילות בין דוריות וכדומה.
4. פיתוח מודלים משתנים הנותנים מענה לטווח ארוך תוך התייחסות לצרכיו המשתנים של האזרח הוותיק בקהילה.
5. המשגה והערכת מודל קהילות אזרחים ותיקים.
6. פיתוח מודל ההטמעה של קהילות אזרחים ותיקים כשירות/ מענה מטעם משרד הרווחה והביטחון החברתי בהתאם לאופן ההתקשרויות הממשלתי, כגון: כתיבת מבחן תמיכה/ מכרז וכדומה.

השותפים המובילים:

1. **משרד הרווחה והביטחון החברתי, מינהל אזרחים ותיקים**
מינהל אזרחים וותיקים במשרד הרווחה והביטחון אחראי לרווחתם של האזרחים הוותיקים בישראל, ופועל במגוון רחב של תחומים, כדי לתת מענה מיטבי לאזרחים הוותיקים במדינת ישראל. המינהל פועל לקידום איכות חייו וצרכיו של האזרח הוותיק בישראל, תוך שינוי

תדמיתו ומעמדו, באמצעות פיתוח שירותים מקצועיים, מיטביים ומותאמים, על פי ערכים של כבוד האדם וחירותו.

בימים אלו מוביל מינהל אזרחים ותיקים במשרד הרווחה והביטחון החברתי יחד עם גוינט אשל את "מהלך השייכות החברתית", המטמיע תפיסה מארגנת חדשה שמטרתה חיזוק תחושת השייכות והמשמעות של האזרח הוותיק המתגורר בקהילה על ידי הרחבה והעמקה של השתתפות חברתית ורשתות חברתיות וחיזוק תחושת השייכות של האזרח הוותיק לאזור המגורים. מהלך זה פונה בין היתר לכלל האזרחים הוותיקים המתגוררים בקהילה בכדי לעודד תחושה של משמעות ועשייה בקרב כל מי שמעונין להשפיע לחיוב על סביבתו. פיתוח מודל קהילות אזרחים ותיקים מתבסס על תפיסה מארגנת זו של חיזוק רשתות חברתיות, הרחבת המעורבות וההשתתפות החברתית וחיזוק תחושת השייכות של האזרח הוותיק המתגורר בקהילה.

2. קרן שחף

קרן שחף הוקמה בשנת 2010 כשותפות פילנתרופית ייחודית ששותפיה שמו לעצמם כמטרה לקדם צמצום פערים וערכים של סולידריות, אחריות חברתית, צדק חברתי, שיוויון וקהילתיות בחברה ישראלית. בעשור האחרון הקרן תמכה בצמיחה וביסוס של מפעל הקהילות משימתיות בישראל - 280 קהילות ב- 90 ישובים, סהכ כ 15,000 חברי קהילות מכל קשת החברה הישראלית. הקהילות המשימתיות פועלות בתחומי החינוך, התרבות, הרווחה והקהילה בשכונות ובישובים בהן הן בחרו לחיות.

קרן שחף הפועלת מתוך ראייה אסטרטגית קבעה לעצמה חמש מטרות מרכזיות: קידום קהילתיות כמנוע לשיפור איכות החיים בשכונות, קידום אסטרטגיה עירונית בנושא קהילה וקהילתיות ברשויות המקומיות, קידום מדיניות ממשלתית תומכת קהילתיות, העלאת המודעות של קהילתיות כאבן יסוד להתמודדות עם אתגרי המאה 21 ויצירת חברת מופת בישראל ופיתוח הידע והתורה בתחום הקהילתיות. בשנים 2023-2028 עתידה הקרן למקד את פעילותה בנושא הקהילה והקהילתיות בחברה הישראלית, ופיתוח קהילות אזרחים ותיקים בפרט.

ניחול המיזם:

1. המיזם ינוהל בשותפות בין השותפים המובילים: משרד הרווחה והביטחון החברתי, מינהל אזרחים ותיקים וקרן שחף.

מנגנוני ניחול:

1. ועדת היגוי ארצית בהשתתפות השותפים המובילים, מינהל אזרחים ותיקים במשרד הרווחה והביטחון החברתי, קרן שחף.
לפרוץ ועדות ההיגוי יצטרפו בתיאום ובשיתוף כנדרש, שותפים אסטרטגיים ממשרדי ממשלה לרוונטיים, יזמים ומגזר עסקי, מגזר שלישי ועוד.

כמו כן הקמת שולחן שותפים- פורומים מקצועיים ארציים בהתמחויות ספציפיות, כגון צוות מקצועי אשר ידון בקידום מודל של קהילות אזרחים ותיקים המתאגדים לצורך מגורים תוך רתימת שותפים אסטרטגיים.

2. צוות מקצועי- נציג מטעם מינהל אזרחים ותיקים, נציג מטעם קרן שחף, מנהל המיזם וצוות המיזם שיבחר באמצעות השותפים לניהול המיזם.

3. צוותים מקומיים- הובלת המיזם ברמה המקומית יעשה על ידי רכז הארגון היזם, מנהל הקהילה המקומית ומנהל/רכז המיזם. הצוות המקומי יפעל לרתימת שותפים מקומיים בדגש על המדור לאזרחים ותיקים במחלקה לשירותים חברתיים ברשות המקומית.

אופן הפעלת המיזם :

מיזם לבינוי קהילות אזרחים ותיקים יפעל להניח תשתית מקומית וארצית לביסוס יכולות בינוי קהילות באופן עצמאי על פי רצונם ובחירתם החופשית של אזרחים ותיקים להתאגד כקהילות. המיזם יפעל להיכרות עם קהילות הקיימות היום, ללמידה, שיתוף ועיצוב משותף של מדיניות פעולה בנושא, תוך תמיכה בקהילות חדשות או קיימות למידה וביסוס הידע הנצבר לכלים ומדיניות.

משך המיזם שנתיים (24 חודשים), לאור העובדה כי לצד תמיכה בקהילות יפתח המיזם תשתיות רחבות ומודלים מגוונים מקצועיים תוך המלצה על מדיניות והטמעתה. כמו כן, שתי אופציות כל אחת לשנה נוספת להמשך פיתוח והטמעה.

המיזם יפעל במודל של מיזם לומד, כך שלצד ליווי ופיתוח פעילות קהילות ברמת השטח יתקיימו תהליכי למידה, פיתוח, חילוף ידע והמשגה של המודלים המקצועיים שמתפתחים ברמת הקהילה המקומית. המיזם יפעל בשני רבדים: מעטפת ארצית ותמיכה בפעילות מקומית.

מעטפת ארצית

1. כח אדם לניהול המיזם – מנהל מיזם וצוות מקצועי הכולל מפתח תחום ידע והכשרות.
2. פיתוח הכשרה מקצועית לבעלי תפקידים בקהילות, למידת עמיתים וליווי פרטני בנושאים השונים: לרבות בינוי קהילות, יצירת שותפויות וכדומה.
3. חילוף ידע וכתובת תורה מקצועית – לרבות: מיפוי השדה- יכלול סקירה של מודלים מהעולם, מיפוי מודלים קיימים בישראל, שותפים ושחקנים מרכזיים ופוטנציאליים ברמה המקומית והארצית. פיתוח ידע והמשגה של המודלים הקהילתיים שיתפתחו. יפותח מודל לוגי להקמת קהילה ותבצע הערכה מעצבת לאורך המיזם. הערכה אשר תסייע בבניית מדיניות ואופן ההפעלה של המיזם ותהווה בסיס לשלב ההפצה.
4. פעולות שיווק, הפצה וחשיפה – קידום ימי עיון, כנסים והעלאת הנושא למודעות של אנשי מקצוע וקהל האזרחים הוותיקים על המיזם והמענה בשטח.

תמיכה מקומית בקהילות באמצעות ארגונים או יזמי קהילות:

באמצעות קול קורא לארגונים ויזמי קהילות במודלים ובשילובים שונים בהתאם לנמצא בשדה:
כגון: מודל קהילות מגורים, מודל קהילות מקומיות, מודל בין דורי וכדומה.
המיזם יתמוך בקהילות קיימות תוך ביסוס ולמידה מהן, יעודד ויתמוך בקהילות חדשות הנמצאות
בתחילת דרכן.

חתמיכה תכלול 3 מרכיבים מרכזיים:

1. בינוי קהילה - חיזוק התהליכים הפנימיים הכוללים: גיבוש הקבוצה, בניית חזון, מטרות, בניית מבנה ארגוני, בניית אורחות חיים ומסורות קהילתיות, גיוס ושימור חברים וכו'.
2. פעילות קהילתית - פעילות המופעלת על ידי הקהילה למען אזרחים ותיקים אחרים בקהילה או למען הקהילה, הרשות ואשר משמשת שער לחיזוק החיבוריות בין קהילות מקומיות.
3. רכז קהילה – ליווי מקצועי על ידי איש מקצוע מטעם ארגון/ יזם. הרכז יקבל ליווי מקצועי ממנהל המיזם וצוות המיזם תוך ליווי בביסוס וגיוס שותפויות כגון: עו"ס זקנה במחלקה לשירותים חברתיים, ארגונים ועוד.

מדיניות התמיכה בכל רכיב תשתנה בהתאם לשילובי הקבוצה, לאופי הקבוצה ולתכנית העבודה שתאושר לכל קהילה.

משך המיזם ואבני דרך מרכזיות:

המיזם יפעל לצורך:

1. מיפוי והנחת תשתיות לפעולה.
2. תמיכה בבינוי קהילות חדשות או קיימות תוך חילוץ ידע, חקר, שיתוף ולמידה מתמשכת.
3. גיבוש כלים ומדיניות הטמעת המיזם.

אבני דרך מרכזיות לביצוע

פירוט והערות	אבן דרך לביצוע	לוח לביצוע
		שנה ראשונה
	גיוס וקליטת מנהל מיזם וקליטת כח אדם	שנה ראשונה : רבעון ראשון ושני (חודשים 1-6 למיזם)
המשגה ובניית מודל ראשוני : על בסיס חומרים התאורטיים, מודלים הקיימים בשטח ושיתוף עם הקהילות והארגונים המובילים בשטח. בניית מודל ראשוני של קהילות אזרחים ותיקים	מיפוי שדה והמשגה ראשונית של מודלים לקהילות אזרחים ותיקים.	שנה ראשונה : רבעון ראשון ושני (חודשים 1-6 למיזם)
	בניית קריטריונים לקולות קוראים לבחירת קהילות וארגוני יזמי קהילות ותיקים להפעלה במיזם	שנה ראשונה : רבעון ראשון ושני (חודשים 1-6 למיזם)
	הקמת פורומים מקצועיים ארציים תומכים וגיוס שותפים מרכזיים בזירה הארצית בקרב משרדי ממשלה, במגזר הציבורי והחברתי כשותפים מלווים.	שנה ראשונה : רבעון ראשון ושני (חודשים 1-6 למיזם)
	פרסום קולות קוראים במודלים משתנים של קהילות : הקמת קהילות חדשות / פיתוח וביסוס קהילות קיימות / פיתוח ארגונים יזמי קהילות ותיקים.	שנה ראשונה : רבעון ראשון ושני (חודשים 1-6 למיזם)
תחילת פעילות מקומית לצד פעילות ארצית מתמשכת.	תחילת פעילות קול קורא פעימה ראשונה : הקמת צוותים מקומיים, הקמת קהילות, בינוי, ליווי וגיבוש קהילות וביצוע פרויקטים קהילתיים מקומיים.	שנה ראשונה : רבעון שלישי-רביעי (חודשים 6-12 למיזם)
	בניית מערך ליווי והכשרות, למידת עמיתים, חילוץ ידע ומחקר. כתיבת תורת עבודה, פיתוח כלים.	שנה ראשונה : רבעון שלישי-רביעי (חודשים 6-12 למיזם)

	הערכה מעצבת	שנה ראשונה: רבעון רביעי (חודשים 9-12 למיזם)
	קיום יום למידה /כנס בנושא קהילות ותיקים והערכה.	שנה ראשונה: רבעון רביעי (חודשים 9-12 למיזם)
שנה שנייה		
פעימה שניה	פרסום קולות קוראים במודלים משתנים של קהילות: הקמת קהילות חדשות / פיתוח וביסוס קהילות קיימות / פיתוח ארגונים יזמי קהילות ותיקים.	שנה שנייה: רבעון ראשון (חודשים 12-15 למיזם)
המשך תמיכה בקהילות פעימה ראשונה	תחילת פעילות קול קורא פעימה שניה: הקמת צוותים מקומיים, הקמת קהילות, בינוי, ליווי וגיבוש קהילות וביצוע פרויקטים קהילתיים מקומיים.	שנה שנייה: רבעון ראשון- שני (חודשים 12-18 למיזם)
	קיום פורומים מקצועיים ארציים תומכים עם שותפים מרכזיים בזירה הארצית בקרב משרדי ממשלה, במגזר הציבורי והחברתי כשותפים מלווים	שנה שנייה: רבעון ראשון-רביעי (חודשים 12-24 למיזם)
	המשך תהליכים לבניית מערך ליווי והכשרות, למידת עמיתים, חילוץ ידע ומחקר. כתיבת תורת עבודה, פיתוח כלים.	שנה שנייה: רבעון ראשון- רביעי (חודשים 12-24 למיזם)
	קיום יום למידה /כנס בנושא קהילות ותיקים והערכה.	שנה שנייה: רבעון שלישי- רביעי (חודשים 12-24 למיזם)
	הערכה וממצאי (ביניים) מסקנות מחקריות	שנה שנייה: רבעון רביעי (חודשים 18 - 24 למיזם)
	היערכות להמלצות על מדיניות ותחילת הליכי הטמעה	שנה שנייה: רבעון רביעי (חודשים 18 - 24 למיזם)

תקציב

מימון	שנה ראשונה 2024	שנה שניה 2025	סה"כ
משרד הרווחה והביטחון החברתי	832,125	1,089,375	1,921,500
קרן שח"ף	832,125	1,089,375	1,921,500
סה"כ	1,664,250	2,178,750	3,843,000

2024-2025	2025		2024		פירוט	פעילות-קמט קהילות	
	סה"כ עלות 2024	סה"כ קהילות 2024	סה"כ עלות 2023	סה"כ קהילות 2023			
סה"כ עלות							
1,610,000	1,050,000	15	560,000	8	70,000	סה"כ פעילות - תמיכה בקהילות קיימות / חדשות ארגונים יזמי קהילות	תמיכה בקהילות
900,000	500,000	5	400,000	4	100,000	חצי משרת רכז בארגונים ליווי מקצועי של הקהילות	מלווים ארגונים
600,000	300,000		300,000		300,000	מנהל מיזם 100%	כוח אדם
250,000	125,000		125,000		125,000	כוח אדם/בשבויית	הכשרות והדרכות וליווי מקצועי מעטפת
200,000	100,000		100,000			חומרי שיווק, יח"צ וחשיפת המודל, לקהל היעד ומקבלי החלטות במגזרים השונים	שיווק ופיתוח חומרים כנסים פרוזמים וימי עיון
100,000			100,000				מחקר והערכה
183,000	103,750		79,250				תקורה 5%
3,843,000	2,178,750		1,664,250				סה"כ

[Signature]
 6.12.23

מה ע'מ
 4.12.23
 קרן שח"ף
 51-9022-5